

Zpráva z konference INFORUM 2016

Účel cesty: konference INFORUM 2016

Datum konání: 24. - 25. května 2016

Místo konání: Praha, Vysoká škola ekonomická, W. Churchilla 4

Účastníci: Lenka Damborská a Michal Jindrák od 23. května - workshop,
Martina Machátová, Michal Škop, Petr Žabička, Moravská zemská
knihovna v Brně.

Konference INFORUM 2016 probíhala ve dnech 24.-25. května 2016 tradičně v aulách Vysoké školy ekonomické v Praze.

Po slavnostním zahájení vystoupila **Nazlin Bhimani** (UCL Institute of Education Library, Velká Británie) s příspěvkem o problematice e-learningu v knihovnách. Mimo jiné se zmínila o výsledcích několika průzkumů, které nás v ČR nepřekvapují. Studenti se spoléhají především na sekundární zdroje, jsou zmateni z existence otevřeného přístupu a copyrightu, což je odrazuje od spolupráce. Také plně nevyužívají inovativní technologie a nejsou účinně vzděláváni k tomu, aby se plně chopili příležitostí, které jim nabízí digitální informační prostředí. Při vyhledávání převažuje u mnohých Google, Wikipedie je většinou jediný zdroj informací, který používají. YouTube a Flickr jsou v průzkumech uváděny jako jediné dva používané webové zdroje. Studenti na vyšších úrovních studia hledají už v katalogích knihoven, v discovery systémech, v databázích a v oborových portálech, ale často se bohužel spokojí pouze s previews z Google Books. Citační řetězce jsou vysoce ceněny, často slouží k rozšiřování znalostí. Studenti i výzkumníci hojně využívají ke vzájemné komunikaci blogy a elektronické konference, stejně tak je oblíbený Facebook a Twitter. Doporučené zdroje jsou velmi preferovány. 343 veřejné knihovny ve Velké Británii byly zavřeny, 111 veřejných knihoven bude zavřeno v příštím roce. V britských veřejných knihovnách pracují nyní 31 403 neplacení dobrovolníci. Role knihovníka se mění, z knihovníka se stávají informační kurátoři a pedagogové. Kurátoři usilují o přivedení sbírek k uživateli, knihovníci v roli pedagoga učí informační gramotnost, aby se uživatel stal „metagramotným“. Přednášející upozornila na **Digital Education Resource Archive (DERA)** na <http://dera.ioe.ac.uk/>. Tento repozitář obsahuje dokumenty vládních a dalších významných institucí z oblasti pedagogiky a dalších souvisejících společenských věd. N. Bhimani pak popsala moduly, které tutoruje formou e-learningu. Ve své výukové praxi věnuje pozornost dotazům z oblasti historických fondů, hodnocení literatury a bibliometrii, sociálním médiím a novým technologiím.

Dietrich Schüller (Phonogrammarchiv, Austrian Academy of Sciences, Rakousko) podal nejprve přehled historického vývoje audiovizuálních médií a prvních sbírek těchto dokumentů. Zvláštnost uchování AV médií spočívá v oddělení obsahu od hmotného nosiče. U magnetických pásek je nezbytné provést digitalizaci do 10 – 15 let. Bohaté země už začaly problém dlouhodobého uchovávání AV médií řešit, méně bohaté země mají finanční a organizační problémy s digitalizací a budováním digitálních repozitářů těchto specifických dokumentů. Pokud se ovšem nezačne včas, hrozí velké ztráty. **Daniel Albertsson** (Swedish University of Agricultural Sciences, Švédsko) pracuje v univerzitní knihovně, která investuje 97 % rozpočtu na akvizici do nákupu elektronických zdrojů a pouze 3 % na doplnění tištěných dokumentů (výukové materiály, učebnice a několik odborných časopisů). Knihovna kupuje ročně pouze několik stovek tištěných knih ročně. Švédská akademická nakladatelství dosud neprodávají e-knihy knihovnám. Studenti i pedagogové chtějí číst tištěné knihy, ale mnohá tištěná periodika ležela bez zájmu či jejich odběr v tištěné podobě musel být zrušen z finančních důvodů. Počet výpůjček nově koupených tištěných knih postupně klesal. Ceny e-dokumentů nejsou neměnné, s vydavateli lze vyjednávat. Knihovna se snaží nakupovat zdroje dle požadavků uživatelů. Ochrana DRM je dobrý výchovný prostředek. Rychle přibývá počet zdrojů přístupných formou otevřeného přístupu. Vnitřní prostory knihovny doznaly změn, z veřejných prostor byly vyřazeny nepotřebné tištěné dokumenty, knihovny byly přizpůsobeny práci s tablety a notebooky, ke studiu a pro týmovou práci.

Jana Matějková (Vydavatelství FF UK) vyvíjí velké úsilí, aby publikace tohoto vydavatelství byly co nejvíce přístupné. Zatím jsou publikace FF UK k dispozici na platformě EBSCO eBooks a ProQuest ebrary DASH. Všechny časopisy (12 titulů), které FF UK vydává, jsou zdarma k dispozici v repozitáři UK na <http://repozitar.cuni.cz>. Časopis pro moderní filologii je přístupný v DOAJ, připravuje se registrace dalších titulů. IFLA zveřejnila principy pro e-půjčování (<http://www.ifla.org/node/7418>). V českých knihovnách se z nabízených služeb nejvíce uplatňuje platforma eReading, kterou využívá 60 knihoven. V nabídce je 2 200 titulů, výpůjční lhůta trvá 21 den. Některé knihy v češtině jsou dostupné přes různé služby EBSCO a ProQuest a dále na platformě Flexibooks, Levné knihy a Publi mKnihy. **Urszula Sasimowicz** (ProQuest, Polsko) prezentovala výsledky průzkumu a platformu ProQuest Ebook Central, která obsahuje 780 000 titulů. **Richard Papík** (Ústav bohemistiky a knihovnictví FPF Slezské univerzity) se zabýval didaktickými metodami při výuce vyhledávání v elektronických zdrojích v teoretické poloze. Knihovník musí motivovat uživatele. Je dobré aplikovat problematiku vyhledávání informací do výuky jednotlivých oborů. **Anna Tonakiewicz-Kołosowska** (Main Library of Warsaw University of Technology, Polsko) hovořila o zkušenostech s nákupem a využíváním e-knih na univerzitě. Knihy kupuje univerzita ve Varšavě v různé podobě. Cenově výhodný je nákup jednotlivých oborových kolekcí, osvědčila se také akvizice na základě požadavků uživatelů. K většímu využívání e-knih přispěl nákup nástrojů jako PRIMO a HAN (Hidden Automatic Navigator). Knihovna také věnuje pozornost propagaci e-knih a informačnímu vzdělávání včetně e-learningu.

Univerzita buduje digitální knihovnu, která obsahuje 5 809 titulů (<http://bcpw.bg.pw.edu.pl/dlibra?action=ChangeLanguageAction&language=en>).

Pak následovaly příspěvky z oblasti otevřeného přístupu (OA). **Jiří Kotouček** (Technologické centrum Akademie věd České republiky) se nejprve zabýval historií a základními dokumenty z této sféry, poté nastínil stav přípravy národní strategie otevřeného přístupu, která má být předložena vládě v létě 2016. Tato strategie vychází z programu Horizont 2020. Bude muset řešit mimo jiné i přístup k vědeckým datům. **Jindra Planková** (Slezská univerzita v Opavě) shrnula problematiku predátorských časopisů. Vydavatelé těchto periodik zneužívají myšlenku OA, jejich cílem je získat co nejvíce peněz od autorů. Tyto časopisy lze poznat podle určitých znaků, např. neprobíhá zde žádné nebo pouze fiktivní recenzní řízení, jsou publikovány všechny zaslané texty, články jsou zpřístupněny velmi rychle, časopis obsahuje články, které nemají téměř žádný přínos pro šíření vědeckých poznatků. Vydavatelé predátorských časopisů uplatňují agresivní přístup při získávání příspěvků, zasílají e-maily autorům. Predátorské časopisy nezřídka parazitují na jménech už existujících prestižních časopisů a renomovaných vědců, uvádějí fiktivní hodnotící a scientometrické informace, kontaktní údaje neexistují nebo je zde obtížná identifikace. Obranou je ověřovat informace o daném časopisu, např. v databázích Journal Citation Reports a Scopus, v registru ROAD (<http://road.issn.org/>), v tzv. Beall's list (<https://scholarlyoa.com/>) či v seznamu tzv. „hijacked“ časopisů (<https://scholarlyoa.com/other-pages/hijacked-journals/>). Na aktuální tematiku predátorských časopisů navázala **Iva Adlerová** (České vysoké učení technické - Ústřední knihovna), jež se zabývala problematikou publikování vědeckých článků z hlediska etiky. Roste počet vědeckých publikací. Vědci jsou pod tlakem, proto někdy publikují dílčí výsledky v méně kvalitních časopisech. Jednou z příčin jsou i metodiky hodnocení vědecké práce. Vydavatelé renomovaných časopisů se museli vyrovnat s tlakem na OA. Vznik predátorských časopisů znamenal otevření široké diskuse. Hledají se nové modely vědeckého publikování, které budou vyvážené z pohledu vědců i ekonomů.

Druhý den konference zahájila **Anita Csepleesz** (Elsevier, Nizozemsko), která seznámila účastníky s aktuálním vývojem citačního manažeru Mendeley, jenž má nyní asi 4 mil. uživatelů. Tento bezplatný nástroj umožňuje nejen ukládání a práci s citacemi a plnými texty, ale také funguje jako sociální síť, podporuje sdílení a kooperaci. **Pavel Kocourek** (Search Technologies) se zabýval měřením kvality vyhledávání. Koncoví uživatelé nejsou zpravidla schopni konkrétně vyjádřit svou spokojenost s vyhledávacími programy. Je nutné najít metriky, pomocí nichž bude možné hodnotit kvalitu vyhledávání a na základě analýz a srovnání pak optimalizovat daný vyhledávací systém. **Vilém Sklenák** (Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta informatiky a statistiky) hovořil o využití umělé inteligence pro zlepšení vyhledávacího prostředí na webu. Vyhledávací systém by měl předvídat předem, co si uživatel přeje a jak bude reagovat. **Michel Guinand** (OECD, Francie) prezentoval novou platformu pro zpřístupnění publikací Spojených národů (

ilibrary.org/, placený přístup). **Cem Üzü**m (Springer Nature, Německo) se zaměřil na produkty společnosti Springer. K 23. 5. 2016 SpringerLink zachycoval 10 milionů dokumentů. Z průzkumu vyplývá, že 60 % uživatelů začíná hledat na Googlu či Google Scholar, pouze 10 % návštěvníků vstupuje do systému SpringerLink prostřednictvím webů knihoven.

Příspěvek **Helle Lauridsen** (nezávislá informační konzultantka, Dánsko) byl zaměřen na knihovnické informační systémy. V r. 2012 začalo být zřejmé, že knihovny musejí přejít na jiný systém. Současné „Library Management Systems (LMS/ILS)“ a „Electronic Resource Management (ERM) systems“ nahradí „Library Services Platforms“. Cloudové systémy jsou pro knihovny drahé. Software Open Source je zdarma pouze relativně, jeho aplikace a implementace vyžaduje rovněž finanční náklady. Velmi nás zaujal příspěvek **Jitky Moravcové** (Vysoká škola chemicko-technologická v Praze, členka Rady pro výzkum, vývoj a inovace). 31.10. 2015 skončil projekt „Efektivní systém hodnocení a financování výzkumu, vývoje a inovací“, výstupy jsou k dispozici zde: <http://metodika.reformy-msmt.cz/vystupy-projektu>. Dospělo se k závěru, že stávající hodnocení výsledků a financování výzkumu na základě bodů za výstupy nenaplnuje původní představy. Hodnocení výsledků výzkumu není založeno na optimálních indikátorech. Je nutné přejít od kvantitativního hodnocení ke kvalitativnímu. Stoupl počet publikací, ale při hlubším rozboru se ukazuje, že realita je jiná. Ne vždy jsou finanční prostředky vynaloženy hospodárně. Dosavadní Metodiky nepodporují čerpání prostředků z RP EU, mezioborové týmy ani spolupráci s odběrateli, prodej licencí není uspokojivý. Proto se uvažuje při hodnocení výsledků VaV o přechodu na systém NERO (National Evaluation of Research Organizations). V tomto systému se nehodnotí výstupy, ale instituce v periodách 5 – 6 let. Hodnotit budou informované peer-review hodnotící panely sestavené převážně ze zahraničních odborníků. Je nastaveno pět základních kritérií: celková výkonnost, vědecko-výzkumná excelence, výzkumné prostředí, společenská významnost a postavení v národní a mezinárodní komunitě. Důležitým zdrojem řady informací bude sebehodnotící zpráva, jejíž významnou součástí je strategie HJ na další období. Bohužel naše výzkumné organizace nejsou na sestavování této zprávy příliš připraveny. I vůči systému NERO existují výhrady, ovšem žádné nekonfliktní řešení neexistuje.

Pro mnohé univerzity a vysokoškolské knihovny byl inspirativní příspěvek **Ondřeje Fabiána** (Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně – Knihovna) o podpoře vědy a výzkumu ze strany knihovníků na UTB. Knihovna svými vzdělávacími aktivitami přispívá ke vzniku publikací, ukládá výsledky do RIVu, opravuje údaje v databázích WoS a Scopus a udržuje afiliace. **Pavel Mika** (Knihovna AV ČR, v. v. i.) poukázal na některá omezení při použití bibliometrických metod, a to zejména z hlediska oborového členění. Pro řadu účastníků byl aktuální příspěvek **Martina Svobody** (Národní technická knihovna) o přípravě projektu na vznik Národního centra pro elektronické informační zdroje (CzechELib), které by mělo centrálně zajišťovat nákup licencí pro výzkumnou a vzdělávací sféru v ČR. MŠMT si přeje, aby toto centrum fungovalo při NTK, nikoliv

na MŠMT. NTK akceptuje roli nositele projektu pouze za určitých podmínek: bude ihned možnost již teď přijmout alespoň jednu osobu – ředitele projektu, NTK obdrží písemné ujištění, že je oprávněna přijímat „cizí finanční prostředky“, NTK rovněž požaduje písemné ujištění, že bude zajištěna udržitelnost, tj. budou pokryty náklady na provoz optimalizovaného národního licenčního centra a podporu nákupu licencí na období po roce 2022. Projekt počítá s finančním objemem 1,3 mld. Kč na období od 3Q 2016 do konce roku 2022, na nákup zdrojů případně cca 240 mil. Kč/rok, tj. spoluúčast představuje cca 68 %. Další informace: <http://www.czechelib.cz/>.

Z MZK vystoupil na konferenci Petr Žabička s aktuálními informacemi ohledně Centrálního portálu knihoven. Lenka Damborská prezentovala v posterové sekci mobilní aplikace pro digitální knihovnu Kramerius. Filip Šír se věnoval aktuálnímu dění z oblasti zvukových dokumentů v ČR a v zahraničí. Virtuální národní fonotéka získala Cenu INFORUM 2016.

Z vystavených posterů upozorňujeme na aktivitu Knihovnice seniorům - program nabízený v rámci Univerzity třetího věku na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy. Účastníci se zde mimo jiné seznámí s katalogem Národní knihovny, Univerzity Karlovy a Městské knihovny v Praze. Pozornost je věnována také audioknihám a zpravodajským serverům. Účastník obdrží certifikát za 50% účast a splnění tří úkolů z pěti.

Konferenci INFORUM 2016 je nutné hodnotit jako v předchozích letech pozitivně. Zazněla zde celá řada příspěvků teoretického i praktického charakteru, které rozšiřují obzory a přinášejí inspiraci i pro práci v MZK. Sborník (prezentace a většina plných textů přednášek) je k dispozici zde: <http://www.inforum.cz/cs/sbornik>.

Zprávu sestavila Martina Machátová.